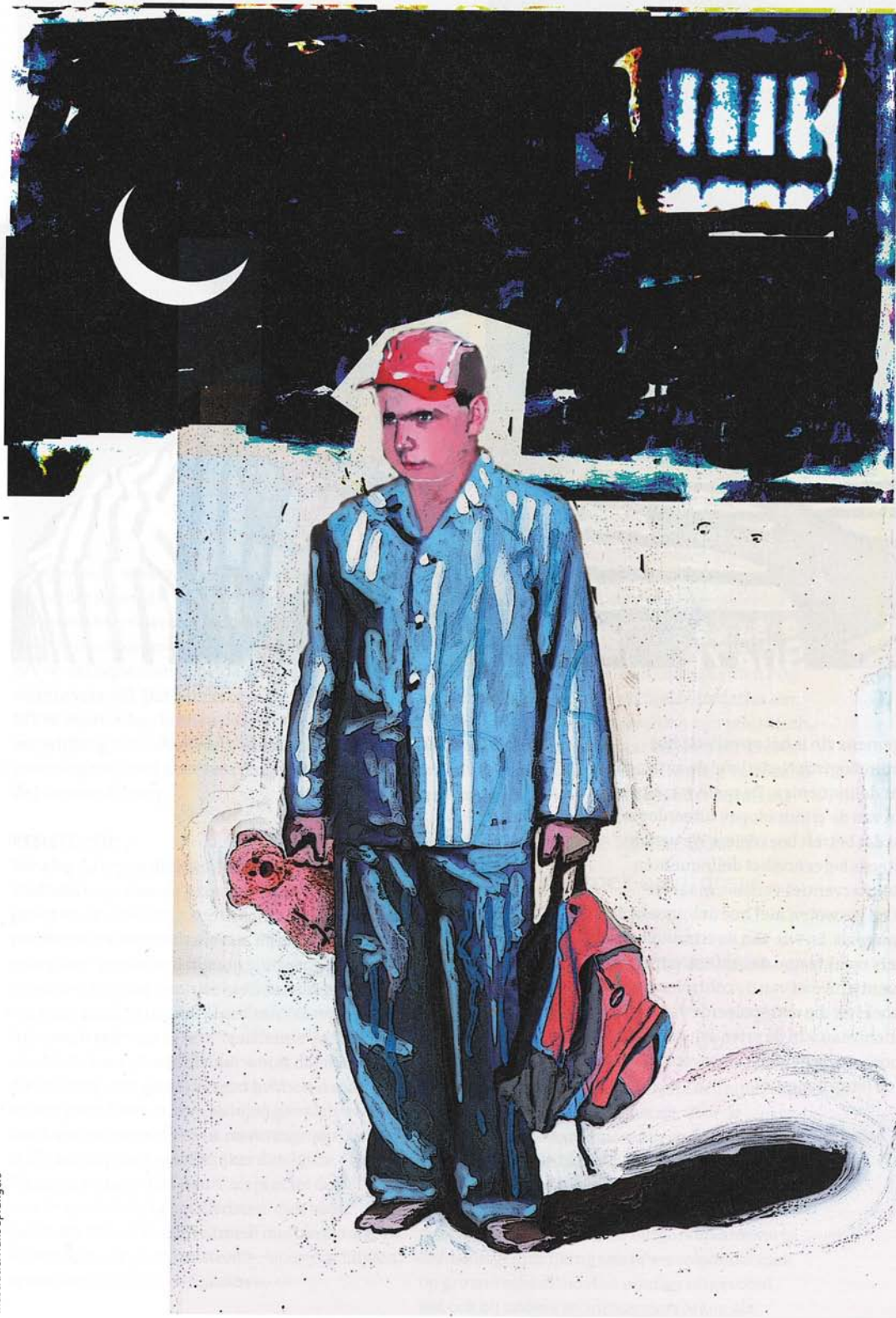

Brede toepassing van nachtdetentie stagneert

BROMMEN IN DE NACHT

Om te voorkomen dat delinquente jongeren in voorlopige hechtenis hun band met de samenleving verliezen, bestaan maatregelen zoals nachtdetentie. Daarbij verblijven zij 's nachts en in het weekend in detentie en kunnen zij overdag naar school blijven gaan, of een andere vorm van dagbesteding volgen. Waarom vindt zo'n fraai instrument in de praktijk weinig weerklank?

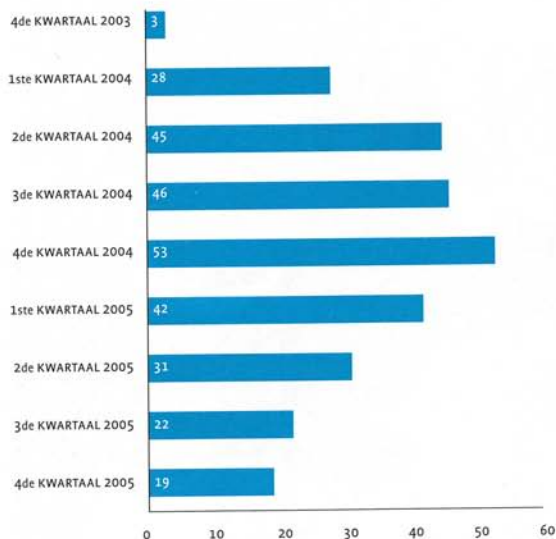
door Joost Bos, Saskia Dekkers, Sanne Hissel en Ger Homburg

De auteurs zijn werkzaam bij Regioplan
Beleidsonderzoek te Amsterdam.

Het jeugdstrafrecht heeft naast de algemene doelen van het strafrecht – herstel van de rechtsorde en verhogen van de veiligheid – de opvoeding van de jeugdige als belangrijk doel. De straf van de jeugdige moet daarom zo veel mogelijk pedagogisch worden ingericht. In dit licht is een wetsvoorstel ingediend dat de mogelijkheden moet vergroten om het gedrag te beïnvloeden van jeugdigen die een of meer strafbare feiten hebben gepleegd. Het belang van de opvoedende functie in het jeugdstrafrecht dringt ook door in de *voorlopige hechtenisfase*. Daar geldt de onschuld-presumptie: de jeugdige is onschuldig tot zijn schuld is bewezen. In de voorlopige hechtenis, die meestal wordt opgelegd om recidive te voor-

komen, mogen geen maatregelen worden toegepast die overwegend bestraffend zijn of die anderszins de indruk wekken dat de jeugdige als een veroordeelde wordt behandeld. De vrijheidsbeperking in de voorlopige hechtenisfase biedt wél aanknopingspunten voor maatregelen die op de opvoeding van de jeugdige zijn gericht. Dit geldt bijvoorbeeld voor de individuele trajectbegeleiding voor hardekernjongeren (ITB-HK) als bijzondere voorwaarde voor schorsing van de voorlopige hechtenis. Andere bijzondere voorwaarden met een pedagogische doelstelling zijn: het volgen van onderwijs, invulling van de vrije tijd, stage lopen bij een bedrijf of organisatie, vrijwilligerswerk, arbeidstoeleiding of -training, begeleiding en toezicht door de jeugdreclassering, urinecontrole en controle op de gemaakte afspraken.

Figuur 1> Instroom nachtdetentie vierde kwartaal 2003 t/m vierde kwartaal 2005 (N=289)

Naast deze maatregelen is er nachtdetentie, een modaliteit van voorlopige hechtenis, die inhoudt dat jongeren in de voorlopige hechtenisfase 's avonds, 's nachts en in het weekend binnen een justitiële jeugdinrichting (JJI) verblijven. Overdag krijgen de jongeren de gelegenheid om naar school (of een andere dagbesteding) te blijven gaan. Hiermee wordt voorkomen dat de voorlopige hechtenis de banden met school te zeer schaadt. Daardoor zou de afstand tot de samenleving groter worden en het risico op recidiveren toenemen. Doordat jeugdigen op steeds jongere leeftijd strafbare feiten plegen, komt het vaker voor dat de voorlopige hechtenis de opleiding onderbreekt. Om dit te voorkomen wordt de voorlopige hechtenis van jeugdige verdachten van ernstige delicten daarom, misschien vaker dan wenselijk is, geschorst. Nachtdetentie voorziet in de mogelijkheid om jongeren wel te detineren, maar toch de band met hun omgeving, en vooral de school, te laten behouden.

Aanvankelijk is nachtdetentie, in experimentele vorm, in de arrondissementen Amsterdam en Rotterdam uitgevoerd. Na een positief oordeel over dit experiment in 2001 (*Evaluatie Nachtdetentie*, J. Bos en M. Mehciz) is in 2003 tot (gefaseerde) landelijke invoering besloten: nachtdetentie kan inmiddels in elf justitiële jeugdinrichtingen worden uitgevoerd.

In 2006 bleek uit de registratie van de dienst Justitiële Inrichtingen dat de landelijke instroom van jongeren in nachtdetentie, na een aanvankelijke toename, stagneerde. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie heeft daarom onderzoek laten uitvoeren naar de toepassing van nachtdetentie en naar de oorzaken van de achterblijvende ontwikkeling. In dit artikel gaan we in op enkele uitkomsten en op de toekomst van nachtdetentie.

DOELGROEP EN CRITERIA

Om voorlopige hechtenis in nachtdetentie te mogen doorbrengen, moeten jongeren over een goed lopende schoolgang, opleiding, baan of dagbesteding beschikken. Deze dagbesteding moet, in verband met het dagelijks vervoer tussen JJI en dagbesteding, in de buurt van de JJI zijn gesitueerd. De jongeren moeten zich (kunnen) houden aan de voorwaarden van het nachtdetentieregime, zoals het niet plegen van nieuwe strafbare feiten. Daarom komen jongeren waarvoor geldt dat er ernstig gevaar is voor vlucht of recidive, niet voor nachtdetentie in aanmerking. Jongeren die een dermate ernstig delict hebben gepleegd dat er sprake is van een geschokte rechtsorde of van een te verwachten substantiële reststraf, na aftrek van de voorlopige hechtenis, komen evenmin in aanmerking voor nachtdetentie. Ook

WWW

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan dit artikel – *Nachtdetentie voor jeugdigen in de voorlopige hechtenisfase*, J. Bos, S.C.E.M. Hissel, S. Dekkers en G.H.J. Homburg, Amsterdam, Regioplan, 2006 – is te downloaden van www.regioplan.nl

Van dezelfde website is de evaluatie uit 2001 te downloaden: *Evaluatie Nachtdetentie*. J. Bos en M. Mehcz, Amsterdam, Regioplan, 2001. Het wetsvoorstel dat het eenvoudiger moet maken om het gedrag te beïnvloeden van jeugdigen die een of meer strafbare feiten hebben gepleegd, is als Kamerstuk (vergaderjaar 2005-2006, 30 332, nr.3) te downloaden van www.overheid.nl

wanneer jongeren een vreemdelingrechtelijke status hebben, met perspectief op uitzetting of uitlevering, worden ze uitgesloten van nachtdetentie. Wanneer jongeren door contacten met anderen het opsporingsonderzoek kunnen bemoeilijken, mogen ze ook geen nachtdetentie

Om voorlopige hechtenis in nachtdetentie te mogen doorbrengen, moeten jongeren over een goed lopende schoolgang, opleiding, baan of dagbehandeling beschikken

opgelegd krijgen. Ten slotte gelden beperkingen door de rechter-commissaris als contra-indicatie. Als jongeren in nachtdetentie komen, blijft de JJI verantwoordelijk, ook tijdens hun verblijf op school (of andere dagbesteding). Het is de bedoeling dat de jongeren begeleid tussen JJI en dagbesteding reizen, bijvoorbeeld met een busje van de inrichting.

INSTROOM

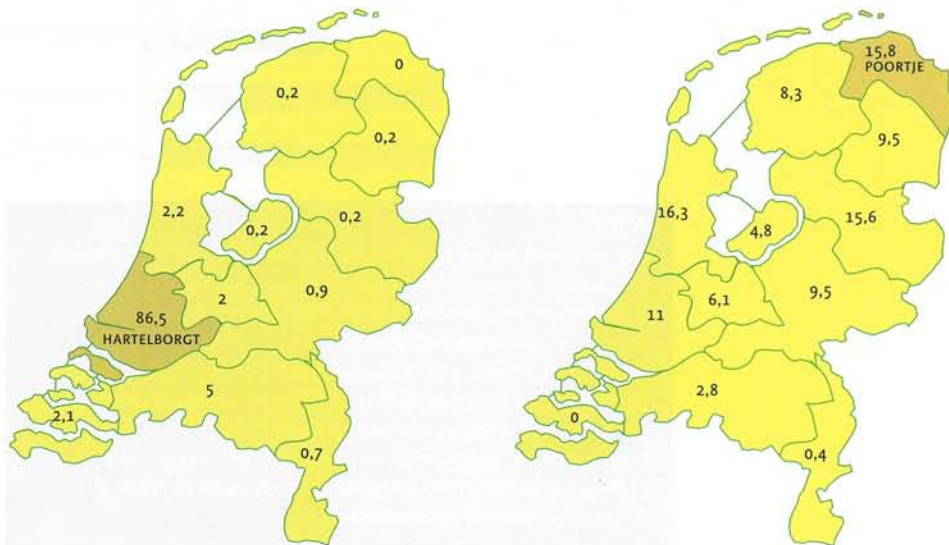
Na een aanloopperiode is de instroom in nachtdetentie in 2004 op gang gekomen. In de loop van 2005 liep de instroom echter weer terug (figuur 1).

In de praktijk blijkt dat nachtdetentie met name is uitgevoerd in de JJI's het JOC in Amsterdam en een dependance van De Hartelborgt in Rotterdam. Dit zijn de JJI's waar nachtdetentie ook al eerder, in de experimentele fase, werd toegepast en waar de werkwijze is ontwikkeld. In het JOC hebben in de 2 jaar na de landelijke toepassing ongeveer 100 jongeren in nachtdetentie doorgebracht, in de Hartelborgt ongeveer 130 jongeren. In de andere JJI's is het aantal jongeren in nachtdetentie niet hoger geweest dan 10. Het overgrote deel van de jongeren was woonachtig in Noord- of Zuid-Holland. Met name de gemeenten Amsterdam en Rotterdam bleken 'leverancier' van jongeren in nachtdetentie.

STAGNATIE

De belangrijkste verklaring voor de stagnatie in de toepassing van nachtdetentie is de ruimtelijke spreiding van de JJI's in combinatie met het plaatsingsbeleid. Daarnaast is het aanbod van geschikte jongeren in een aantal arrondissementen erg beperkt. Het algemene uitgangspunt bij de plaatsing van jeugdigen in JJI's is *regionalisering*: jeugdigen moeten zoveel mogelijk binnen de eigen regio worden geplaatst. En arrondissementen zijn wat betreft plaatsing in voorlopige hechtenis ook 'gekoppeld' aan jeugdinrichtingen. Bij de spreiding van jeugdinrichtingen over het land is in het verleden meer rekening gehouden met landelijke

Figuur 2> Woonprovincie van instroom van jeugdigen in voorlopige hechtenis naar jeugdinrichting de Hartelborgt, respectievelijk jeugdinrichting 't Poortje, in procenten (1 oktober 2003-31 december 2005)

ligging dan met aansluiting bij belangrijke leefgebieden van jongeren. Dat betekent dat de koppeling van arrondissementen aan inrichtingen niet altijd betekent dat beide dicht bij elkaar liggen. De opvangcapaciteit van de JJI's komt niet altijd overeen met het aanbod van voorlopig gehechten. Daardoor komt het voor dat, door het ontbreken van vrije plaatsen in de eerstaangewezen JJI, uitgeweken moet

Omdat JJI's vaak buiten de steden liggen, kan dit ertoe leiden dat reistijden te lang zijn voor het uitvoeren van nachtdetentie

worden naar een JJI die (nog) verder weg ligt. Sommige JJI's, zoals de Hartelborgt, vervullen een overwegend regionale functie: jeugdigen die in deze JJI's zijn ingestroomd, zijn vooral uit de provincie afkomstig waar ook de JJI ligt. Andere JJI's, zoals Het Poortje in Groningen, hebben een bovenregionale functie. In deze jeugdinrichtingen is meer dan de helft van de voorlopig gehechten niet afkomstig uit de provincie waar de JJI is gevestigd.

Figuur 2 laat, ter verduidelijking, het verschil in spreiding van woonprovincie van voorlopig

gehechten in JJI de Hartelborgt en JJI 't Poortje zien.

Wanneer een jongere in een JJI met een bovenregionale functie wordt geplaatst, wordt niet altijd tegemoet gekomen aan het criterium voor nachtdetentie 'nabijheid van de daginstelling'. Overplaatsing naar een jeugdinrichting in de regio vergt veel organisatie, heeft niet altijd de eerste prioriteit en duurt soms lang. Hierdoor wordt het doel van nachtdetentie, om onderbreking van een zinvolle dagbesteding zoveel mogelijk te beperken, tenietgedaan. Bovendien is niet in alle arrondissementen een JJI gevestigd en zelfs wanneer een jongere in een jeugdinrichting in zijn 'eigen' arrondissement wordt geplaatst, wil dit nog niet zeggen dat er wordt voldaan aan het criterium voor nachtdetentie 'nabijheid van de daginstelling'. Omdat JJI's vaak buiten de steden liggen, kan dit ertoe leiden dat reistijden te lang zijn voor het uitvoeren van nachtdetentie.

TOEKOMST VOOR NACHTDETENTIE

Rechters, officieren, vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclassering, de JJI's en de instellingen voor dagbesteding (meestal scholen) zijn overwegend positief over nachtdetentie. Het idee achter nachtdetentie wordt in vrijwel alle arrondissementen, ook daar waar geen of

nauwelijks nachtdetentie wordt uitgevoerd, door de verschillende betrokken partijen onderschreven. In veel arrondissementen, met name buiten de Randstad, wordt de doelgroep echter beperkt geacht. Daarnaast zijn er inmiddels andere maatregelen, zoals ITB-HK, die gebruikt kunnen worden om te voorkomen dat voorlopige hechtenis tot te grote schade aan positieve bindingen met de maatschappij leidt. Nachtdetentie is 'een van de instrumenten uit de gereedschapskist' om maatwerk te kunnen bieden. Omdat reisafstanden in veel arrondissementen een probleem vormen, staat nachtdetentie meestal niet voorop in de afweging van mogelijke maatregelen. Ook het absolute aantal jongeren is niet overal groot. Vooral in de Randstad is er een flink aanbod, hetgeen de relatief ruime toepassing in Amsterdam en Rotterdam verklaart. Ook in Den Haag en Utrecht is er een omvangrijke potentiële doelgroep aanwezig. Hier is echter geen vestiging van een JJI in de stad, zoals in Amsterdam en Rotterdam. Vestiging van een voorziening, vergelijkbaar met de dependance van de Hartelborgt in Rotterdam, zou in de leemte kunnen voorzien en ruimere opvang van jeugdigen in nachtdetentie mogelijk maken. Verder is het belangrijk dat jongeren die in het kader van preventieve hechtenis geplaatst worden in een JJI die ver van hun daginstelling ligt, bij indicatie voor nachtdetentie snel worden overgeplaatst.

In de meer landelijk gelegen arrondissementen komt nachtdetentie sporadisch voor. Door de beperkte toepassing doen deze arrondissementen weinig ervaring op met nachtdetentie en kan de modaliteit steeds verder op de achtergrond raken

In veel arrondissementen, met name buiten de Randstad, wordt de doelgroep echter beperkt geacht

Dit zou ertoe kunnen leiden dat nachtdetentie er nooit meer wordt toegepast, ook al zijn er soms geschikte kandidaten. Om dit te voorkomen zal nachtdetentie periodiek onder de aandacht van de betrokken partijen moeten worden gebracht, bijvoorbeeld door opname in de jaarplannen van de Arrondissementale Platforms Jeugd. Onbekendheid bij instellingen voor dagbesteding kan onnodig tot vertraging (of in het ergste geval het uitblijven) van de start van nachtdetentie zorgen. Wanneer daginstellingen goed worden geïnformeerd, bijvoorbeeld door middel van informatiemateriaal en een aanspreekpunt, kan dit bijdragen aan een snelle hervatting van de schoolgang van de jongeren. <<